

La cadenera (*Carduelis carduelis*) (ALDC, VII, 1594. La cadenera)

Deia el naturalista francès Belon (1555: 354) que la cadenera és “l'ousillon de la plus belle couleur que nul autre que nous ayons en France. On le nourrist en cage pour son plaisant chanter”. Els seus vius colors són un atribut que es troba a l'origen de diversos noms hispans romànics: gall. *xilgaro*, cast. *jilguero*, *colorín*, port. *pintasilgo* (der. del llat. *SIRGO* ‘teixit de seda de diversos colors’); i el seu cant, que és lloat també pels nostres ornitòlegs (“lo seu cant és bonic i variat i lo despedeix amb molt foc”, Barrera, 1892: 50), ha generat el rom. *stielete*, pres de l'eslau, format per onomatopeia (“Voz. Inconfundible "tsi-gelit", fluido, repetido frecuentemente”, Peterson *et al.*, 1980: 337). En canvi, entre les característiques assenyalades, no figura l'alimentació de llavors de card, que l'ocell picoteja (“amb el bec fort i cònic”, Janer/Rayó, 1979: 106) posant-se damunt la planta, detall que constitueix la motivació dels noms catalans així com dels gal·loromànics (fr. *chardonneret*) i itoloromànics (it. *cardellino*) (també l'al. *Distel-finck* ‘pinsà de card’) (veg. Veny/Massip, 2018) i que no passen desapercebuts als nostres ornitòlegs que s'han ocupat d'àrees comarcals (“li agraden els cards”, Domingo/Concernau, 1982: 158; “li agraden molt les sements dels cardots”, Massip, 1980: 190; “picoteja les llavors del card”, Aixalà, 1987: 126; “els agraden especialment les llavors dels cards, tan abundants als erms menorquins”, Ramos, 1994: 172; “és molt llamenera de la granes del card”, Motjé, 1982: 115); pot ser també una varietat de card, com la lloba (*Cirsium vulgare*, Aymerich *et al.*, 1991: 298), o una altra planta (“li agraden molt les llavors de l'olivarda”, Bros *et al.*, 1982: 121, que són els cecidis o falses olives).

El card, amb les seves llavors, doncs, és la motivació única dels noms catalans de la cadenera, a partir del nom llat. *CARDUUS*, amb les seves var. *CARDUS* i der.,

CARD(U)ELIS, *CARDINUS*, **CARDARIA*. Aquest, format amb el suf. *-ARIA* (**cardera*), ha donat *carderola*, amb el suf. dim. *-ola* (< *-OLA*) i, afegint-hi un altre suf. dim., *carderolina* 93, 100, 108; amb l'infix *-en(a)-* < *-INA*, s'hauria originat *cardenera* 71 (i *carganera* 172, 181, 184, 185, 187, 188, *cagarnera*, *caarnera* 148), *caldenera* 85, en alg. per lambdacisme (*cardanera*, Simon, s. XVIII, ap. Armangué, 1996: 143, pres del campidanès), i després, per metàtesi, *cadenera* (var. *qu[e]denera* 76, del mall. de Sineu, per palatalització de la [ə] en contacte amb una antiga palatal; *catenera* 77, per ensordiment de la dental). La var. sobretot val., *cagarnera*, podria ser deguda a una equivalència acústica *D = G*, no gaire freqüent, o bé a una atracció paronímica de *cagar* (*cagarnera/caguenera*), i, per pèrdua de *-g-*, *caarnera* 148; cf. Martines, 2000: 149 i següents, i 2012: 69 i següents.

El tipus *CARDINUS*, en *f.*, hauria generat *cardina*, com en oc., i *CARD(U)ELIS*, amb el suf. *-INA*, *cardelina*, com en arag. (var. *cardolina* 134, 137-139, del Matarranya, per homonimització amb *cardo*); per síncope, tindriem *carlina* 22, 26, 32.

Cadenera (del Principat, tort., bal. i alg.) i *cardina* són els mots de doc. més antiga: O. Pou (1575) inclou ambdós, seguint el seu costum d'agermanar la var. gironina amb la val., que, al s. XVI, encara devia ser *cadenera*, atestada des de Palmireno (1569), passant per l'*Spill* i les *Fàbules d'Isop*, fins a Martí Gadea (1909), que, més tard, va ser substituïda per *cagarnera* (Escrig, 1851; Martí Gadea, 1909), compartida amb el murcià (García Soriano, 1932). Altres var., de menys extensió, són *carderola*, del cat. nord-occ., i *cardelina*, de la Franja, afí a l'arag.

Són mots normatius *cadenera*, *cardina*, des del *DOrt*, 1917, amb l'anotació “*cardina* [sin. *cadenera*]”, i *carderola*, des del *DG₁*, 1932.